

Stedelijke armoede in Rusland

Jan Limbeek

De sociologische afdeling van de Financiële Universiteit, verbonden aan de Russische regering, heeft in januari de gegevens gepubliceerd van een studie naar het welvaartsniveau in 2014 van 35 Russische steden met meer dan 500.000 inwoners. Zodoende probeerde men het verband aan te tonen tussen armoede en maatschappelijke protesten in Rusland. Als we de overdrijvingen en geruststellingen eruit filteren, geeft het onderzoek toch een aardig beeld van de armoede in de Russische steden.

De onderzoekers volgden een subjectieve methode om de mate van armoede te bepalen. Het welvaartsniveau werd niet beoordeeld met behulp van objectieve criteria als inkomen en prijspeil, maar met zelftaxatie: stedelingen mochten zelf hun welvaart of gebrek daaraan rapporteren. Ze konden zich in vijf groepen indelen aan de hand van de vraag waarvoor hun inkomen toereikend was.

1. Er is nauwelijks genoeg geld om eten te kopen;
2. Er is alleen geld om levensmiddelen en wat eerste levensbehoeften aan te schaffen;
3. Er is voldoende geld om grote huishoudelijke machines, zoals koelkasten en naaimachines, te kopen;
4. Er is genoeg geld om een nieuwe auto te kopen;
5. Er is zoveel geld dat men alles kan kopen, inclusief onroerend goed.

Degenen die tot de eerste groep behoren, noemen de onderzoekers (kritieke) armen. De eerste en tweede groep samen vormen de onbemiddelden, degenen met een laag inkomen.

De onderzoekers stellen dat het armoedethema in sociaal-politiek opzicht belangrijk is, omdat groei van de armoede kan leiden tot sociale onrust. Hiervoor is de Russische regering doodsbenauwd. De onderzoekers wijzen op het verband tussen de toename van het aandeel armen tot 16 à 18 procent van de bevolking eind 2011 en de straatprotesten tegen de oneerlijke verkiezingen en de zittende macht in het algemeen. Midden 2012 was de protestbeweging grotendeels verdwenen, terwijl het deel van de bevolking dat zich arm noemde, daalde naar 9 à 11 procent.

Toch waren de protesten in Moskou en andere steden geen armenprotest, maar een protest van de 'boze middenklasse'. Feit is dat veel Russische politici geloven in het verband tussen armoede en sociale protesten. Het verband tussen armoede en de protesten in Moskou lijkt politiek geïnspireerd door de onderzoekers. Die immers afkomstig zijn uit een aan de regering gelieerde instelling. Overigens bestaat er wel

verband tussen protesten en *radicale* opstanden. Maar in Rusland hebben we die nog niet gezien.

Wat betreft het vermeende verband armoede en opstanden, kan Poetin vooralsnog gerust zijn, want volgens de onderzoekers was er in 2014 geen groei van het aandeel armen. De categorie onbemiddelden groeide wel, tot ruim de helft van de bevolking. Na de vorige crisis van 2008/2009 was het aantal en de groei van zowel armen als onbemiddelden groter. Maar de huidige crisis is nog niet voorbij.

De verarming heeft in 2014 vooral de middenklasse getroffen. Aangezien zij de werkelijke drijvende kracht was achter de stedelijke protesten van de laatste maanden van 2011 en de eerste maanden van 2012, is de Russische samenleving er niet veiliger op geworden. Maar die conclusie trekken de onderzoekers niet.

Tabel één toont de enorme reductie van de armoede in Rusland in het afgelopen decennium. De groep onbemiddelden is in 2013 ten opzichte van 2003 met 40 procent verkleind. Het aandeel arme Russen is in die periode meer dan drie keer verminderd.

Tabel 1 **Armoede in Rusland (% bevolking)**

	Aandeel armen	Aandeel onbemiddelden
2003	37%	76%
2004	36%	74%
2005	23%	59%
2006	25%	63%
2007	17%	54%
2008	18%	52%
2009	20%	61%
2010	14%	54%
2011	15%	52%
2012	12%	49%
2013	10%	46%
Januari 2014	10%	51%
Februari 2014	10%	49%
Maart 2014	10%	51%
April 2014	9%	46%
Mei 2014	7%	42%
Juni 2014	11%	47%
Juli 2014	10%	43%
Augustus 2014	9%	46%
September 2014	10%	46%
Oktober 2014	11%	49%
November 2014	10%	51%
December 2014	10%	54%

Bron: www.fa.ru

De onderzoekers gaven extra aandacht aan armoede onder jongeren (18 - 30 jaar), omdat zij het actiefst zijn in protestbewegingen. Arme, veelal werkloze jongeren, met name mannen, ontberen toekomstperspectief en daarom zijn zij de drijvende kracht achter (gewelddadige) demonstraties. Dit bleek uit de opstand op het Onafhankelijkheidsplein in Kiev of tijdens de Arabische Lente, zo stellen de onderzoekers.

Ook in dit opzicht is het onderzoek geruststellend. De Russische jeugdwerkloosheid was in 2014 lager dan zes procent. Volgens tabel twee beschouwde slechts vier procent van de jonge stedelingen in Rusland zichzelf als arm, tegenover elf procent van alle stedelingen. Cynisch constateren de onderzoekers dat het grotere aandeel armen onder de (rustige) oudere bevolking de stabiliteit van de Russische samenleving ten goede komt. Hierbij dient in aanmerking genomen te worden dat jongeren anders tegen welvaart aankijken dan ouderen: hoe jonger hoe minder geneigd men is zichzelf arm te noemen.

Bij de samenstelling van de rangorde van Russische steden met veel of weinig armoede hebben de onderzoekers het armoedeniveau van jongeren zwaar meegeteld. Er zijn in tabel twee zes categorieën te zien: armen en onbemiddelden onder jongemannen, jongeren en de gehele bevolking. Elke categorie kreeg een rangorde. Deze zes cijfers worden opgeteld en door zes gedeeld. Daaruit halen de samenstellers een totale rangorde, die in de tabel wordt weergegeven onder kolom A. De armste vier steden zijn dan Togliatti, Astrachan, Penza en Wolgograd.

Het nadeel van deze benadering is dat de invloed van de jongeren ten minste dubbel geteld wordt. De armste Russische steden zijn in feite steden waar veel arme jongeren zijn. In kolom B heeft de auteur van dit stuk een rangorde opgesteld van armoede onder alle stedelingen. In deze benadering is Wolgograd met afstand de stad waar de meeste armoede is.

Een op de vijf inwoners van Wolgograd noemt zich arm (18 procent), terwijl dit in deze stad geldt voor slechts twee procent van de jongeren. Het verschil tussen jong en oud is dus heel groot. Ook de groep onbemiddelden is in Wolgograd het grootst (63 procent). Maar door de relatief beperkte armoede onder jongeren, staat Wolgograd niet te boek als de armste stad van Rusland, maar als de vierde. Iets dergelijks is zichtbaar in Nizjni Novgorod. De stad staat volgens de onderzoekers op plek 16, omdat de armoede onder jongeren meevalt. Maar het armoedeniveau onder de gehele stadsbevolking is daarentegen wel groot (plek 4).

Andersom geldt dit ook. Penza is volgens de onderzoekers een van Ruslands steden met veel arme jongeren (plek 3), maar als we kijken naar het armoedeniveau van de gehele stadsbevolking, dan verhuist de stad naar een lage middenmootpositie (plek 11). Krasnojarsk heeft een relatief gering armoedeprobleem. Slechts vier steden van

de 35 hebben minder armoede. Maar omdat de armen en onbemiddelden in deze stad vrij jong zijn, duikt de stad in de officiële rangorde naar plek 14.

Opvallend is dat de verreweg rijkste stad van Rusland - Moskou - niet de minste armoede kan noteren. Het kleinste armoedeprobleem heeft Vladivostok in het Verre Oosten. De reden hiervoor is niet alleen de ongelijke verdeling van de rijkdom, maar ook de verschillende normen van diverse stedelingen. Een Moskoviet voelt zich eerder arm omdat hij heel veel welvaart om zich heen ziet. Inwoners van andere, armere steden zijn bij (objectief) hetzelfde welvaartsniveau eerder tevreden.

Tabel 2 Aandeel armen en onbemiddelden onder de bevolking van grote en middelgrote steden (jongemannen, jongeren en de gehele stadsbevolking)

	Jongemannen		Jongeren (man én vrouw)		Totale stadsbevolking		Rangorde	
	Armen	Onbemiddelden	Armen	Onbemiddelden	Armen	Onbemiddelden	A	B
Togliatti	13%	42%	8%	45%	13%	57%	1	3
Astrachan	6%	49%	6%	52%	11%	56%	2	13
Penza	6%	41%	6%	42%	12%	53%	3	11
Wolgograd	2%	40%	2%	44%	18%	63%	4	1
Saratov	5%	36%	5%	42%	14%	53%	5	7
Rostov aan de Don	4%	43%	5%	42%	13%	52%	6	13
Lipetsk	2%	32%	4%	42%	16%	57%	7	2
Barnaol	4%	36%	4%	40%	14%	55%	8	5
Naberezjnye Tsjelny	3%	38%	4%	41%	12%	57%	9	6
Voronezj	3%	44%	3%	43%	12%	54%	10	9
Omsk	4%	44%	3%	43%	12%	53%	11	17
Oeljanovsk	3%	38%	3%	42%	11%	56%	12	10
Rjazan	4%	33%	5%	35%	13%	51%	13	15
Krasnojarsk	7%	43%	4%	39%	10%	44%	14	31
Jaroslavl	4%	36%	4%	38%	12%	53%	15	16
Nizjni Novgorod	4%	32%	3%	36%	14%	54%	16	4
Izjevsk	5%	36%	4%	41%	10%	51%	17	23
Kemerovo	2%	34%	4%	35%	12%	56%	18	7
Chabarovsk	3%	45%	4%	45%	8%	47%	19	24
Novokoeznetsk	3%	34%	3%	36%	11%	55%	20	14
Tsjeljabinsk	4%	40%	3%	41%	9%	48%	21	30
Perm	3%	36%	3%	40%	10%	51%	22	21
Samara	3%	34%	3%	35%	12%	50%	23	18
Oefa	1%	33%	3%	39%	10%	55%	24	19
Tomsk	3%	27%	4%	36%	10%	50%	25	22

	Jongemannen		Jongeren (man én vrouw)		Totale stadsbevolking		Rang-orde	
	Armen	Onbemiddelden	Armen	Onbemiddelden	Armen	Onbemiddelden	A	B
Novosibirsk	3%	34%	2%	35%	10%	48%	26	27
Irkoetsk	3%	19%	4%	32%	11%	51%	27	20
Orenboerg	1%	33%	2%	37%	10%	48%	28	25
Sint Petersburg	2%	32%	2%	33%	10%	48%	29	26
Krasnodar	2%	30%	3%	33%	11%	45%	30	28
Tjoemen	5%	30%	3%	33%	8%	44%	31	33
Kazan	3%	28%	2%	32%	9%	45%	32	32
Jekaterinboerg	1%	26%	1%	27%	10%	46%	33	29
Moskou	2%	16%	3%	26%	9%	43%	34	34
Vladivostok	2%	22%	2%	28%	8%	40%	35	35
Gemiddeld*	4%	35%	4%	38%	11%	51%		

* Dit is het simpele gemiddelde van de bovenstaande 35 steden, zonder rekening te houden met de grootte van de stadsbevolking

Bron: www.fa.ru